

Korstmossen

In een themanummer over het Zwanenwater, waarin flora en fauna aan de orde komen, is het zeker op z'n plaats ook iets over korstmossen te vertellen: wie regelmatig de duinen bezoekt, zal weten dat korstmossen hier een belangrijk onderdeel van de vegetatie vormen. Met name in het Zwanenwater komen veel korstmossen in allerlei vormen en op veel plaatsen voor: ze vallen daar zelfs op!

door ALDERT GUTTER

Al bij de ingang van het Zwanenwater kunnen we in de steilkantjes langs het pad verschillende prachtige staaf- en beker-mossen vinden. Deze behoren tot het geslacht *Cladonia*, een tamelijk grote groep op de grond groeiende soorten, waartoe de zgn. beker- en rendiermossen gerekend worden. In het Zwanenwater komen wel 24 soorten *Cladonia*'s voor. Niet allemaal groeien ze op de grond. Een aantal soorten vinden we vooral op dood en vermolmd hout en sommige groeien op de schors aan de voet van eiken en berken.

Iedereen kent wel het groene bekertjesmos, dat we soms in hele groepen op dode takken en stronken in het bos kunnen vinden. Strijk je er met je vinger langs, dan blijft een groen korrelig spoortje op je huid achter. De korreltjes bestaan uit schimmeldraadjes en algecellen, waaruit de korstmossen zijn opgebouwd en dienen voor vegetatieve voortplanting. Elk korreltje kan weer uitgroeien tot een nieuw korstmosplantje.

SPOREN

Een aantal *Cladonia*-soorten planten zich ook voort door middel van schimmel-sporen, welke worden gevormd in een speciaal daarvoor ingericht vruchtlichaam, het apothecium. Bij de *Cladonia*-soorten is dit een bruin of rood bol- tot kogelvormig orgaan, dat aan de uiteinden van de takjes of staafjes (podetiën) en aan de bekerranden gevormd wordt. In de winter, wanneer de korstmossen het meest fructificeren, kunnen we in het Zwanenwater tussen de heide vaak hele "veldjes" van rode puntjes vinden! Hier staan dan het Rood heidestaartje en het Rood bekermos massaal te "bloeien". Hebben we zoiets eenmaal gevonden, dan kunnen we al gauw op onze hurken een miniatuurwereld van vormen en kleuren, vol struikjes, takjes en blaadjes ontdekken.

Gewoon Schorsmos

Slank Bekermos

OP DE GROND

Cladonia-soorten hebben elk hun eigen groeiplaats. Zo zijn er kalkminnende en kalkmijdende soorten. Evenzo bestaat er bij diverse soorten ook voorkeur voor een vochtige of juist droge omgeving, of een humusrijke dan wel humusarme ondergrond.

De bodem van het Zwanenwater is voor een groot deel kalkarm. In het westen echter, waar door zee en wind regelmatig vers, kalkhoudend zand wordt aangevoerd, is de bodem vrij kalkrijk. Hier komen dan ook typische kalkminnaars voor, die kenmerkend zijn voor het kalkrijke Duindistrict!

In kleine stukjes van het kalkarme gedeelte van het Zwanenwater zijn de rendiermossen erg goed ontwikkeld. Vooral op het Middenduin zijn plaatsen waar soms al tien tot vijftien fraai ontwikkelde soorten op een vierkante meter bijeen staan.

OP BOOM EN STRUWEEL

Cladonia's zijn echter niet de enige korstmossen die in het Zwanenwater vertegenwoordigd zijn.

Op bomen groeit een groot aantal soorten tak- en schildmossen, waarvan enkele ook in het Zwanenwater voorkomen. Het aantal van deze zgn. epiphyten is, door het ontbreken van oude bomen in het Zwanenwater, beperkt tot enkele algemene, snelgroeiende soorten. Eén van de soorten, Gewoon pletmos, is in het wilgenstruweel langs de meren bijzonder goed ontwikkeld. Hier komt ook Baardmos (zeer zeldzaam in Nederland!) voor. Tevens is behalve Gewoon schorsmos ook een zeldzame verwant, *Hypogymnia tubulosa*, in het hele Zwanenwater behoorlijk algemeen.

Ook brokken steen en beton (resten van bunkers e.d.) en een aantal betonnen palen vormen een ideale groeiplaats voor een groot aantal (steen)korstmossen, waarvan een aantal te zien is als geel tot oranje plakken. Leuk is dat deze soorten hier en daar ook op verspreid liggende konijnen- en vogelbotjes groeien.

In totaal zijn er zo'n 75 korstmossen in het Zwanenwater, waaronder één bijzondere soort, *Leptogium sinuatum*, welke karakteristiek is voor natte duinvalleien en al veel schade ondervonden heeft door daling van de grondwaterstand in de duinen. Het Zwanenwater heeft gelukkig nog steeds zijn natuurlijke, hoge grondwaterstand.

Wie binnenkort van plan is het Zwanenwater te bezoeken lette zeker op de kleuren- en vormenrijke korstmossen en zal een buitengewoon mooie wereld ontdekken die een heel belangrijk deel van dit natuurgebied uitmaakt!

A. Gutter